

Szenna és vidéke magyar nyelvjárása) az utóbbi vált gyakoribbá, ismertebbé. A kartográfusok ez ideig szintén ezt fogadták el. Számos okleveles adattal igazolható, hogy történeti szempontból a Zselic név a hiteles. 1083–1095: *infra siluam selez* (PRT. I, 592) (Sztp. Krit J. I, 11–2: 1093 k.-re teszi); 1175: *in silva Seliz* (PRT. I, 606) ; 1216/1225 ? : *in silva Seliz* (PRT. I, 640); 1257: *Mon. S Jacobi de Selyz* (HazaiOkm. VI, 94); 1309: *Monast.B.Jac. de Zelyzio* (AnjOkm. I, 174); 1417 *Abbas de Selyzio et ecclesia sua in Selyzio* (Dl. 19944); 1425 : *Mon. S. Jacobi de Silisio* (Dl. 11700); 1426 : *Abbas ecclesiae S. J. de Selyzio* (Dl. 11780); 1443 : *Abbas S. J. de Zelisio* (Dl. 13726); 1452 : (Dl. 14569); 1493 : (Dl. 19944); 1310: *in Zelizio* (PRT. II, 357). Ugyanezt közli még AnjOkm. I, 199–201, 1328/1364 : *in Selizio* (PRT. II, 485); 1405 *in Zelisio* (ZsigmOkl. II/1, 478); 1412: *Zerdahel in Zelizyo* (Dl. 9912, Csánki II, 647); 1508: *visitatio monasterii Sancti Jacobi apostoli de Silizio* (PRT. III, 617); 1528 : *Datum in monasterio S. Jacobi de Zilizio* (PRT. III, 772); 1781: [Monasterium] S. Jacobi de Silisio (PRT. IX, 400).

A név ejtésmódja Zseliz ~ Zselez ~ Zsiliz volt. A szóvégi z > c affrikáció kései (közép- vagy újmagyar kori) jelenség A -ség képző a XIX. sz. táján jelenhetett meg a néven. (L. CSÁNKI DEZSŐ szerk. Somogy megye monográfiája, kb. 1914.) a tájegységek leírásában csak a „délkeleti dombok”-nak nevezi ezt a tájat, de ugyanitt a továbbiakban néhányszor mégis a Zselicség elnevezést használja. A -ség képzős alaknak tehát ez az első írásos jelentkezése. Ettől kezdve a nyomtatott forrásokban a két névalak váltakozva fordul elő, de uralkodó jellegű továbbra is a Zselic marad. Ezért valóban meglepő, hogy a MÉM Országos Földügyi és Térképészeti Hivatalában készült kiadvány (Magyarország földrajzínév-tára I. Fontosabb domborzati, táj- és víznevek. Budapest, 1971. 57 p.) a Zselicség alakot tünteti fel kötelező érvényűnek. Ez ellen szól az a tény is, hogy a népnyelvben régen is, ma is a képzőtlen forma használatos. De az eddig hivatalos névként feltüntetett Zselicség helyébe a Zselic lép. (Földi Ervin szíves szóbeli közlése.) Magam is ezt tartom helyesnek, ám többekkel ellentétben szerintem a Zselicség sem hibás, helytelen. Az igaz, hogy a történelem folyamán hosszú ideig a Zseliz ~ Zselic alak volt kizárólagos, illetőleg általános, de az Ormánység tájnévben is újkori a képző (régi névalakjai Ormán, Ormánköz), mégis elfogadjuk. A -ság, -ség ugyanis ebben az esetben nem pusztán gyűjtőnévképző, hanem tájnévképző, amelynek sajátos funkciója van, mégpedig az, hogy jelezze: tájnévről van szó. A Zselic mellett természetesen nem nélkülözhetetlen, mert a zselic-nek a magyar beszélő számára nincs közszói jelentése. Persze, ha olyankor kerül egy névre analógiásán, amikor az már közismert tájnév (például Göcsej ~ Göcsejség), megjelenése nem kívánatos. A képzőtlen alak mellett nagy súllyal esik latba a hagyomány és a népnyelv tanúsága. Munkámban ezért következetesen a Zselic alakot használok. (Az okleveles adatokat Juhász Dezsőnek és dr. Vargha Károlynak köszönöm.)

A Zselic név eredete. A név eredetével többen foglalkoztak. FILEP ISTVÁN a múlt század közepén megjelent munkájában a Zselic nevét a szláv zselica (= kies, ékes, kellemes) szóból származtatja.

GYÓRFFY GYÖRGY a szláv zselezo (= vas) szóból vezeti le. Egy tájegységnek véve a Mecsekkel és a Somogy–Tolnai-dombsággal, a Zselic nevét kapcsolatba hozza a Pécsvárad melletti Zengővel, amelyet a római korra vissza-

menőleg Vas-hegynek (Mons Ferreus) neveztek. Magyarázata szerint a Vas-hegy latin nevét fordították ósláv nyelvre.

LEHMANN ANTAL A Zselic természeti földrajza című munkájában LEVASICS–SURÁNYI fejtegetéseire hivatkozva azt a magyarázatot fogadja el, hogy a Zselic név a szláv **zselud**, **zselod** (= makk) szóból ered. Ezt azzal támasztja alá, hogy a zselici erdők jó sertésmakkoltató helyek voltak, és azzal, hogy több középkori oklevélben előfordul az „in silva Seliz” kifejezés (i. m. 5–7.).

KOPASZ GÁBOR (Zselici dolg. II, 8–10) a nevet a honfoglaláskor itt talált avar-szlávoktól való átvételnek tekinti, de magának a névnek az eredetét korábbi időre viszi vissza. A nevet latin eredetűnek tartja, amely a *sil*, *silis*, *silaceus* latin szavakból származik, s amely az itt élt népek nyelvén változott, alakult tovább. KOPASZ arra a következtetésre jut, hogy a Zselic név sárga színű agyagos földet jelent. Hozzáteszi, hogy túlnyomórészt ma is ilyen a tala-ja a Zselicnek, a baranyai Hegyhátnak és a Tolna megyei hegyvidéknek. (Vö. i. h. 8–10.)

A felsorolt szófejtési kísérletek ellenére bizonytalan a Zselic név etimológiája. (Vö. KISS LAJOS FNESz. 724.) Elfogadhatónak látszik az a föltevés, hogy ezt a nevet a helyi szláv lakosság adta, egy nagyobb erdőséget nevezve meg vele. A magyarok a nevet átvéve az egész környékre alkalmazni kezdték. Az Árpád-kori szláv lakosságról az oklevelek is tudnak. „A szentmártoni apát és konventje írták 1228-ban, hogy a szlávok több mint nyolcz év óta kezdték meg a Selyz erdők irtását és művelését.” (PRT. I, 320). A név etimológiája bizonyosan összefügg más területek földrajzi objektumának ugyanilyen alakú nevével, illetőleg az ugyanilyen alakú nevek (például Ziliz) magyarázatával. Elég csak összehasonlítani Zselic, Ziliz (Borsod m. GYŐRFFY I, 817), Zseliz (Bars m. GYŐRFFY I, 488) történeti névalakjait. Minden ilyen név egyébként ott tűnik fel, ahol szláv lakosság is van vagy volt. (Ez utóbbi összefüggésre JUHÁSZ DEZSŐ hívta fel figyelmemet. – R. B.)

A Zselicet mint földrajzi tájat egy kelet–nyugati irányú, erdő borította dombvonulat, amely vízvázalztó is, két részre osztja, mégpedig északi és déli Zselicre. Ez a természetföldrajzi tényező feltehetően etnikai és nyelvjárási határt is jelent. A dombvonulat gerince mentén sem északra, sem délre viszonylag széles sávban nem létesült emberi település. (L. a térképet!) A táj északi és déli részre való felosztása nagyjából egybeesik a mostani közigazgatási határokkal, az északi Zselic ugyanis Somogy megyéhez, a déli pedig Baranyához tartozik. S mivel az északi Zselicben inkább kimutatható a magyar lakosság történelmi folytonossága, s mivel a települések egy részének nevében a Zselic- az előtag (-kisfalud, -kislak, -szentjakab, -szentpál), többen csak ezt a területet, szűkebb tájat tekintik Zselicnek. (Vö. BALOGH–KIRÁLY, MNy. 56 :482; FILEP ISTVÁN, Vasújság 1858, 226.)

Déli felében jóvátételten pusztítást okozott a török hódoltság. Elegendő csupán Szigetvár közelségére gondolnunk. (Vö.: NÉMETH BÉLA: Szigetvár története.) A török uralom megszűnése után ezen a területen nagyarányú újratelepülés ment végbe. Az elpusztult faluk egy részébe magyarok települtek vissza, más részébe horvátok kerültek, ismét más részébe spontán vagy tudatos telepítéssel németek. (Vö.: CSÁNKI: Somogy m. mon. WEIDLEIN: DUHbl, VI.)

Adatközlők

22. KAPOSSZERDAHELY Somogy m. T: 885 ha; L: 696; Gy: 1964. febr. 14–16.

E: 1969. aug. 20.

1. Id. Karancz János	68
2. ifj. Karancz Jánosné Horváth Kulcsár Anna	26
3. Bencz Mihály	62
4. Sándor Jánosné László Lidi	50
5. Fábíán Elekné Pajer Mária	52
6. Vida Sándor	67
7. Vida Sándorné Papp Mária	50
8. Kishajdu Istvánné Ferencz Katalin	58
9. Kishajdu Mihályné Vincze Julianna	83
10. Bencz Ferenc	71
11. Steiner Józsefben Bencz Anna	46
12. Hampuk Lajosné Szabados Gizella	53
13. Bencz József	31

**Zsidósors Délkelet-Európában
a XVIII. századtól a holocaustig**

Szerkesztette:
Szili Ferenc

Somogy Megyei Levéltár
Kaposvár, 1994

Somogy megye II. világháborús zsidó áldozatainak községsoros névjegyzéke

Kaposzzerdahely						
Név	Születési év	Születési hely	Anyja neve	Alakulat	Halál ideje	Halál oka
Politzer Adolfné	1876	–	Lichtenstedter Betti	–	44. 08. 15.	deportálás

Dóber Viktor

Somogysárd és Nagybjajom egyházi és világi története a középkortól 1920-ig

I. kötet

Somogysárd, 1997

A Szerdahelyi család eredete hazánkban és történelmi szerepe az országban és Somogyban

Mielőtt megismerkednénk Sárd és környékének részletes történetével, vessünk egy pillantást a történelemkönyvekre, s lássuk, honnét származik e nagy múltú család, és mi volt a jelentősége, szerepe hazánkban és megyénkben.

a) A Győr nemzetség eredete. A zselicszentjakabi alapítás s a ropolyi uradalom vásárhelyének, Szerdahelynek megvásárlása

A neves történész, Győrffy György ezt írja: „Az István király korában nyugatról bevándorolt Győr lovag fia, Ottó comes – utóbb Atha nádor – alapította 1061-ben a Kapos fölé emelkedő előhegyen bencés monostorát... Ata nádor, aki a magyar krónika szerint Salamon király és Géza herceg jelenlétében szenteltette fel monostorát (1064 körül), a királytól országszerte számos birtokot kapott, s így egy olyan szórt birtokszervezettel javadalmazta új alapítványát, melynek részei Győrtől le a Drávaig és Biharig terjedtek.” Mivel a későbbi időkben, midőn már Szerdahelyiek kezén volt a szerdahelyi uradalom falvai közt Sárd is, és ugyanakkor Szerdahelyiéknek volt kegyúri joguk is e kolostor felett, Sárd lakói számtalanszor megfordulhattak ezen apátság területén, ezért érdemes még követnünk a történész leírását:

„Az a birtoktömb, amelyen a monostor feküdt, a Kapos folyótól a Zselic vízválasztójáig terjedt... A különféle szolganépek között 16 szántó szolga (arator) volt, akik az apátság hét ekéjével művelték a földet. Ezek általában termelvényük kétharmad részét voltak kötelesek az apátságnak beadni. Teljesen az apát tulajdonában voltak, tehát az apát el is adhatta őket. Csaknem ugyanennyit, szám szerint 15 főt tett ki az adózó szolgálak (tributarii ministri) száma, ezek évente egy élő jószággal, tíz vödör búzával és ugyanannyi sörrel adóztak, emellett lovaik és szekerek mindig az apát rendelkezésére állt. Az apátnak és a barátoknak asztali italát részben az itt lakó 24 ház szőlőműves (vinitor) teremtetten elő, s számukat kiegészítette egy esztergályos, egy örményes vagy kézi molnár, egy kanász és egy gulyás. Megjegyzendő, hogy e helyen két eke és egy molnár dolgozott Ata feleségének is, s az ő halála után ez is a monostort illette.” Összesen tehát 59 főnyi munkáserő állt a kolostor rendelkezésére, s így 5 főt számolva egy családfőnél, 300 lélek szolgált a bencéseket.

Ezen egyházi uradalom mellett e vidéken volt még egy világi uradalom is. A Ponoszlói família (a Dráván túli Moslavina helységről erednek) hozta

létre az ún. *ropolyi uradalmat*. Szerdahelytől délre feküdt a központja, egy kis várral, de a tatárjárás után a család nem ezt fejlesztette, erősítette meg, hanem a mai Kaposvár helyén levő ún. Ropolújvárat hozta létre. Az uradalomnak volt egy vásárhelye is, mindig szerdai napon volt ez, s innen kapta Szerdahely a nevét is. Győrffy szerint ez a „Szerdahely vásárlás útján jutott Győr nembeli Dezső fia Dezső kezére, ki itteni részét 1298-ban eladta a kegyurasága alá tartozó zselicszentjakabi monostornak”.

Az itt szereplő Dezső a mai helyesírásban szerepel: a régi oklevelekben így találjuk rendszeresen: Szerdahelyi Ders fia Dezső stb.

„A Győr nemzetség – folytatja Győrffy – nem csupán Szentjakabon állított monostort, hanem a 14. század elején a kor szellemi áramlatait, mondhatni »divatját« követve egy pálos monostort is alapított. A Dersfiek ugyanis 1335-ben az egykor a ropolyi uradalomból kihasított Szerdahelyen építették fel Szent László tiszteletére monostorukat, amelyet a pálos remetéknek adtak át. Egyebekben az uradalom falvai közül 1332-ben Szerdahely, Ropoly és Szentpál volt plébániás hely. Nincs biztos tudomásunk arról, hogy ekkor a mai Kaposvár belterületén anyaegyház állott volna, noha a szűkebb környék bőven el volt látva plébániákkal, így Mérő, Hetes, Juta, Derzshida (ma Desedapuszta), Füred és Homok.” Győrffy figyelmét elkerülte, hogy 1333-ban volt már plébániája a Heteshez közeli Sárdnak is, márpedig az 1346. évi osztályban ez a falu is már a Szerdahelyieké volt...

Kaposvár és környéke

Útikönyv

Készült a magyar államalapítás 1000 éves évfordulóján

Dávid Kiadó
Kaposvár, 2000

Gyalogtúrák

A gyalogos túrázás számára legmegfelelőbb terepet a Zselic jelenti. A városból könnyen megközelíthető, az év minden időszakában más-más arcát mutató természet felejtethetetlen élményekkel ajándékoz meg bennünket. A túraútvonalakban szegényebb Külső-Somogyba egy gyalogtúrát ajánlunk. A Dél-dunántúli Piros Túra Szekszárdtól Siófokig várja a barangolni vágyókat.

A város körül a Zselic északi peremvidékén

Útjelzés:	piros (P) sáv és piros (P) +
Túratáv:	16 km
Szintkülönbség:	250 m
Menetidő:	4,5 óra

<p>A vasútállomástól a P+ úton indulunk a gyalogos-felüljáró felé a Budai Nagy Antal utcában. Előbb balról a helyi, majd a helyközi autóbusz-pályaudvart hagyjuk el. A Noszlopy utcai jelzőlámpától a P+ jelzést követjük, átmenve a közúti felüljáró alatt, majd az Áchim András utca végén balra fordulva elhaladunk a kaposvári vár kis parkban álló emlékműve mellett. A vár romjait a Nostra mellett találhatjuk, a túraútvonalától néhány tíz lépésre. Valaha a Kapos mocsarai nyújtották a fő védelmet a várnak. Átlépve a gyékényesi és fonyódi vasútvonalak közös szakaszán, a gyalogsorompónál mindjárt a cseri Kapos-hídnál vagyunk.</p>	<p>Vasútállomás Budai Nagy Antal utca Áchim András utca</p>
<p>A Kapos és a zselici dombok között a Cseri úton a névadó városrészben az Építőipari Szakközépiskola és Szakmunkásképző Intézet, majd a Városgazdálkodási Rt. mellett haladunk el a Cseri parkig (kb. 2 km, 1/2 óra).</p>	<p>Cseri út Cseri park</p>
<p>A vándorút átvezet az egykori katonai gyakorlótéren; a jó nevű kisvendéglő és a Kaposvár rendezett tanácsú város megalakulását hirdető Centenárium-emlékmű mellett elhaladva, fák között emelkedve érjük el az Egyenesi utat. Az út elején levő dombtetőről szép kilátás nyílik a város északnyugati részére. Továbbhaladva a Tókaj utcán át szőlők között érünk a Tókaji-parkerdőbe. Itt több erdei pihenőhely is várja a vándorokat (további 2 km – 1/2 óra). Pihenés után az erdei műúton követjük a jelzést, és fél óra alatt Kaposzterdahelyre érünk (újabb 2 km). A falu temploma (300 m-es kitérőt igényel) figyelemre méltó az ún. magyaros stílusú falfestményeivel. Visszatérve a P+ jelzésre, az Árpád utcán át hagyjuk el a községet, és folyamatosan emelkedve érünk fel a Szőlőhegy gerincére.</p>	<p>Egyenesi út Tókaj utca Tókaji-park-erdő Szőlőhegy</p>
<p>Innen szép kilátás nyílik nyugat felé. Az erdőbe lépve jobbról csatlakozik a Szenna felől érkező Z sáv jelzés (1,2 km). Jól járt erdei szekérúton ereszkedünk le a Húsvét-forráshoz (600 m), majd hamarosan kiérünk a Töröcskei-patak völgyébe, ahol újabb 500 m megtétele után jobb felől a dél-dunántúli P sáv, valamint a S sáv csatlakozik. Innen már a közös P, S, Z sáv jelzésen folytatjuk utunkat.</p>	<p>Húsvét-forrás Töröcskei-patak</p>
<p>Figyelem: a patak hídján való átkelés óvatosságot igényel! A Töröcskei-patakon túl a jelzés balra északi irányban belép az erdőfoltba, hullámzóan vezet az ösvény a Csorda-hegy oldalában, majd a Töröcskei-tó partján vándorolunk, és egy kis dombon átmászva leereszkedünk a rétre. A rét keleti oldalán a Somogyi Természetbarátok Emlékművének padokon megpihenhetünk, és a tűzrakó helynél elidőzhetünk. (A kiindulástól idáig már 9,5 km-t vándoroltunk, leküzdve 150 m szintkülönbséget.) Az emlékmű körüli tisztáson évente a természetbarátok emlékünnepet tartanak.</p>	<p>Csorda-hegy Töröcskei-tó Természetbarát-emlékmű</p>

APS sáv jelzéseket követve felkapaszkodunk a dombra, majd leereszkedünk a Cserkész-forrás patakjának völgyébe. Cserkész-Itt a térképes eligazító táblánál jobbra fordulunk a P sávra, forrás patakja a S és Z sáv balra közvetlenül a városba vezet.

Az Eszperantó- és Cserkész-források érintésével évszázados fáknak alatt lassan emelkedve vándorlunk a Töröcskére vezető országútig. A közutat elérve balra fordulunk, és mintegy 500 m után érjük el a Kislaki-erdőt.

Az autóbusz-megállónál jobbra belépünk az erdőbe, majd leereszkedünk a Gyertyános-völgybe. Jobbra a K+ jelzést követve a Négy testvér-forrás és a Gyöngyvirág turistaházhoz felüldülést újabb 3 km (3/4–1 órai) vándorlás után. A Gyöngyvirág kulcsos turistaházat a táborhellyel és a Kőer-forrással együtt 1973-ban hozták létre a kaposvári természetbarátok.

Visszatérve a P sáv jelzésre, végighaladunk a völgyön északi irányban, majd kikapaszkodunk a peremre. Rövidesen elhagyjuk az erdőt, majd keresztezzük a 67. sz. főutat. A „vasházi” autóbusz-megálló érintésével a Kapos-hegy dűlőútján keresztül a Víztoronynál érünk a városba. A Géza és Bartók Béla utcákon, valamint a gyalogos-felüljárón át zárjuk be a gyalogos körtúrát a vasútállomás előtt.

Eszperantó- és Cserkész-forrás
Kislaki-erdő

Gyertyános-völgy
Négy testvér-forrás
Gyöngyvirág turistaház

67. sz. főút
Kapos-hegy
Géza u.

Vasútállomás

Zöld úton a zöldbe

Útjelzés: sárga (S), zöld (Z), kék (K) sáv,
zöld (Z) , piros (P) sáv

Túratáv: 22 km

Szintkülönbség: 300 m

Menetidő: 6 óra

A vasútállomástól a gyalogos-felüljárón át indulunk túránkra. A Jókai liget mellett elhaladva átkelünk a Kapos-hídon, a donneri plébániatemplomnál jobbra tartva elhagyjuk a P sávot, és az Iszák, Rét, János és Rózsa utcákon át a domb lábánál haladva érjük el a 67. sz. utat. Tovább folytatva utunkat a Körtönye-hegyi lakóházak mellett, a térképes eligazító táblánál fordulunk be a Töröcskei-erdőbe.

Utunk a piros sáv jelzéssel összefonódva felkapaszkodik a dombra, s hamarosan elérjük a Természetbarát-émlékművet. A piros, sárga és zöld sáv együtt halad a Töröcskei-tó partján délnek, a patak hídján átkelve balra elágazik a P és S sáv jelzés. Balra néhány lépésnyire található a Húsvét-forrás. A Bence-hegyre felkapaszkodva szép kilátás nyílik a 958 lakosú Kaposzzerdahelyre. Utunk délnek tart a töröcskei szőlőhegy felől érkező földútig. Itt

Vasútállomás
Jókai liget

Iszák utca
Rózsa utca
67. sz. út

Töröcskei-erdő
Természetbarát-émlékmű

Húsvét-forrás
Bence-hegy
Kaposzzerdahely

<p>nyugatra fordulunk, és szép erdei úton leereszkedünk a Ropolyi-árok völgyébe. Az árok hídján átkelve felmegyünk a Kincses-hegyre (csapadékos időben egy rövid útszakasz nehezen járható). A magaslaton körben kitérülnek a Zselic. A hegyről leereszkedve északnyugati irányba tartva a horhos úton Szennába érünk (713 lakos). Műemlék református temploma és falumúzeuma csalogatja szellemi felfrissülésre a vándort. (Eddig 12 km-t gyalogoltunk.) A falumúzeum megtekintése után a Denna vendéglőben étkezhethetünk. A vendéglő elől közös nyomvonalon halad végig a falun a K és Z sáv jelzés. Útközben Lidi néni műemlék házáat is megnézhetjük, majd a majorig az országúton haladunk. Az otthagytok lokomobillal szemben jobbra letérünk a földútra, és mintegy 1000 lépés után balra, déli irányban belépünk az erdőbe. Az egykori erdészház mellett elhaladva hamarosan a mindössze 65 lakosú Patcára érünk. Átvágva a falun, jelzett utunk felkapaszkodik a Nózsi-hegy gerincére, ahol a S sáv ágazik el jobb kézre Bánya irányába. A szántók és szőlők határán hamarosan útelágazáshoz érünk. A K és az induló Z jelzés balra leereszkedik a gerincről, mi azt követjük. A Z sáv jelzés továbbhalad déli irányba, Mátyás-kút–Kisdenna–Palitemető irányban. A horhos úton a Pusztahegy-ről leereszkedünk Szilvásszentmártonba. Itt van az országút vége és az autóbussz-végállomás. Innen mintegy másfél km-es országúti vándorlással eljutunk célunkhoz, a Vándor turistaházhoz. Pihenés után Zselickisfalud központjában a jelzésen 500 m-t haladva elérjük az autóbussz-megállót, és visszatérhetünk Kaposvárra.</p>	<p>Ropolyi-árok Kincses-hegy</p> <p>Szenna</p> <p>patcai erdő</p> <p>Patca Nózsi-hegy Bánya</p> <p>Mátyás király kútja</p> <p>Szilvásszent- márton</p> <p>Zselickisfalud</p>
--	--

Kerékpártúrák

Túra Bánya üdülőfaluba

Túratáv: 20 km
Menetidő: 2 óra

<p>A Kossuth térről indulunk. A Zárda utcán hajtunk balról a második utcáig. A József Attila utcán keresztül elérjük a Berzsényi Dániel utcai kerékpárutat, és ezen megyünk a Füredi út felé. A Berzsényi utcáról balra leágazó Kanizsai utcán végighaladunk. Előbb a 61-es főutat keresztezzük, majd a Kaposvár–Fonyód vasútvonalat (1,9 km). A Kanizsai út végén balra, majd jobbra tartva rákanyarodunk a 61-es útra (2,7 km), amely Nagykanizsa felé vezet.</p>	<p>Kossuth tér József Attila utca Kanizsai u. 61. sz. út</p>
---	--

(Figyelem, nagy a forgalom!) A Kaposvár határát jelző táblától (3,2 km) Kaposújlakig a főút szélén levő kerékpárpadkán hajtunk. Kaposújlaknál rátérünk a főút mellett balra levő kerékpárútra (5,3 km). Ez a kerékpárút a kaposújlaki sorompónál véget ér (6,1 km). Ezután ismét a 61-es úton biciklizünk, Kaposmérő községen áthaladunk, s a falu végét jelző tábla előtt (9,2 km) balra lekanyarodunk a főútról. Utunk másfél kilométeren át földút, egybeesik a Dél-dunántúli Kék Túra útvonalával. Hamarosan (Kaposdadánál, 10,6 km) elérjük a betonos kerékpárutat. Ez a kerékpárút a hajdani Kaposmérő–Középrigóc vasútvonal nyomvonalán épült. A kerékpárútra való ráhajításunk után rövidesen Kaposzentbenedek határába érünk (12,4 km). A településre jobbra térünk le a kerékpárútról, annak az aszfaltúttal való találkozásakor. Kaposzentbenedeken érdemes megnézni a katolikus templomot és a mögötte néhány éve épült monostort. Rövid kitérőt tehetünk a Petörke-víztározóhoz is. Ekkor a kerékpárútról balra kanyarodva a Szenna felé vezető aszfaltútra kell hajtanunk. A tavakat az út jobb oldalán látjuk. A kerékpárútra visszatérve elhaladunk Bárdudvarnok hajdani állomásépülete mellett (az úttól jobbra, 13,4 km). Utunk bevezet bennünket a Zselicbe. Romantikus, vadregényes, tavak mellett vezető útvonalon haladunk. Elérjük Lipótfá kisközséget, volt vasútállomása a kerékpárút mellett, jobbra van (18,6 km). Továbbhaladva a kerékpárúton, annak végén balra kanyarodunk (ekkor már látjuk Bánya üdülőfaló házeit), és a dombokon átvezető meredek utakon fel-le hajtvva túránk végpontjához, a Panoráma panzióhoz érünk (20,3 km). Ez az épület egy domb tetején áll, és a falu legnagyobb épülete. Körülötte padok, fajtákok láthatók. Az üdülőfaló dombjairól nagyszerű kilátás nyílik, többek közt az itteni tavakra, dombokra.

Kaposújlak-kerékpárút

Kaposmérő

Kaposdada

Kaposzentbenedek

Petörke-völgy

Bárdudvarnok

Lipótfá

Bánya

Kaposvár–Észak-Zselic körtúra

Túratáv: 41 km

Menetidő: 4 óra

A Kossuth térről indulunk a Noszlopy Gáspár utcán a Szigetvárt mutató tábla által jelzett irányba. Áthaladunk a felüljáró alatt, majd felhajtunk rá, és továbbra is a Szigetvár útirányt követjük. A Kaposvár határát jelző táblától utunk csaknem egy kilométert emelkedik, majd csaknem ugyanennyit lejt. Baloldalt elhaladunk a Donner városrészbe vezető régi 67-es út bejárata mellett. Ezután utunkat balról erdők, jobbról szántók és kaszálók szegé-

Kossuth tér

közúti felüljáró

67-es út

<p>lyezik. Elhajtunk a Zselickislakra, majd a Zselicszentpál- ra vezető bejáró előtt. A Simonfára vezető közelebbi bejá- rótól (10,7 km) utunk csaknem két kilométert emelkedik, míg felérünk a simonfai tetőre. Túránknak ez a leghosz- szabb, legmeredekebb emelkedője Míg felérünk az előbbi tetőre, nézzünk balra, szép kilátás nyílik a völgyben és dombokon elhelyezkedő Simonfára. A tető közelében jobb- ra vegyes fenyves erdő mellett haladunk, majd a 27-es kilo- méterjelzés után hamarosan elhagyjuk a 67-es utat, és jobbra, egy aszfaltozott erdészeti útra fordulunk. Ez az út átvezet bennünket a Zselic északi részén. (Az erdészeti utakon legyünk óvatosak. Bár csekély a forgalom, a ka- nyargós utakon számítsunk nagy sebességgel közlekedő erdészeti járművek felbukkanására!) Az erdészeti út első néhány száz métere dimbes-dombos, és hamarosan beve- zet bennünket az erdőbe. A ropolyi vadászház előtt kb. egy kilométerrel utunk lejteni kezd (biciklinket hajtani nem kell). A vadászház előtt az erdészeti út a piros turis- tajelzéssel együtt halad. A vadászházat jobbra, egy kis dom- bon pillantjuk meg. Utunk ekkor Kardosfapusztáig a Dél- dunántúli Kék Túra útvonalával esik egybe. Ropoly és Kar- dosfapuszta közt félúton, balra az út mellett egy kis tó van. A kardosfapusztai vadászházat később szintén az utunk bal oldalán látjuk (22,5 km). Kardosfapuszta után az út közel két kilométert lejt. Kiérünk az erdőből, utunk megkerüli Zselickisfaludot. Az erdészeti út vége (29,0 km) a Zselickis- faludot Szennával összekötő műútnál van. Ekkor jobbra, Szenna felé fordulunk. Az út szántóföldek, kaszálók közt vezet. Szennáig enyhén emelkedünk, majd a település hatá- rában néhány száz métert erősen lejtős úton teszünk meg. Keresztülhaladunk Szennán, a falumúzeumot a község köz- pontjában, az út jobb oldalán látjuk (32,3 km). A Szenna vé- gét jelző tábla szomszédságában, az út mellett balra, a szeszfőzde mögött szép löszfalat figyelhetünk meg. Ezután rövidesen Kaposszerdahelyre érünk. A település után utunk a Kaposvár határát jelző tábláig emelkedik. A táb- lánál balra a csillagvizsgálót láthatjuk. Az Egyenesi, aztán a Cseri úton tartunk a Gilice utca felé. A Balatonlelle- tábla által mutatott irányt követve áthajtunk a felüljáró alatt, majd a felüljárón és a lehajtás után jobbra, az Ady Endre utcán át érkezünk vissza a Kossuth térre (41,0 km).</p>	<p>Simonfa</p> <p>simonfai tető</p> <p>ropolyi lehajtó</p> <p>Ropoly</p> <p>Kardosfa- puszta</p> <p>Zselickisfalud- Szenna műút</p> <p>Szenna</p> <p>Kaposszerda- hely</p> <p>Egyenesi út</p> <p>Gilice utca</p> <p>felüljáró</p> <p>Ady E. utca</p> <p>Kossuth tér</p>
--	---

Pesty Frigyes

Somogy vármegye helynévtára

Somogy Megyei Levéltár

Kaposvár, 2001

235. SZENNA

Somogy Megyében falu a' Zselicz (:Silisium:) lévén Kaposvárhoz 1 órányira fekszik.

Szent István idejéről Sceney név alatt már esmeretes volt, hogy mikor és miképp változott Szenna névre nem tudatik, – hihető Sceney család lakta s birta innéd neveztetett Szennára el, a' nép Reformat hitü magyar ajkujak, 852 lélekből áll – vagyon Református anya ecclesia, és 1757. évben alakult ott is Szenna név alatt fordul elő.

Miután már rég uta esmeretes, hogy honnéd és mikor népesedett nem tudatik – vannak még most is régi családok nevei alatt lakosok – u.m. Kornis, Istvánfi, Szotyori.

Térsége mezőből, rétek, legelő és rengeteg erdőből ál a' Kornis hegy, Deák mező, Nagy erdő Karossa, Sötét völgy, Zala hegy, és Dara domb dülőkből ezt át furotnak állitják, és ez alatt közlekedtek hajdan Szerdahely Tokaj és Kisslakiakkal – ezen a' dombon hajdan zárda is volt, mit a' romból lehet kivélni.

Ezen Községhez közel fekszik Szerdaheli puszta mellyet jelenleg Horváth és Kacskovits családok birnak, ugy SztBenedek, Z.Kisfalud, Kmérő, Törötske.

A' földnek nagyobb része honok, 's kevés agyak, – vann mezeje, retje szölleji és erdeji a' fentebbi dülőkbén – meglehetősen termésűek.

Szena Julius 1. 864

Steffanics Endre Jegyző

Nagy Endréné Szalai Erzsébet ünnepi beszéde

*Elhangzott az Emlékkereszt avatási ünnepségen,
2001. szeptember 1-jén*

Mélyen tisztelt Püspök úr, tisztelt Polgármester úr,
kedves falubeliek és megjelentek!

Ma van ötven éve annak, hogy ebbe a faluba, Kaposszerdahelyre megérkezett egy család, egy édesanya öt kicsi gyermekével. Nem korábbi otthonukból, hanem a Hortobágyról, ahova az akkori embertelen politikai rendszer pár hónappal korábban száműzte az édesapa nélkül maradt családot. Nem szabadon jöttek, hanem rendőri kísérettel, mintha az a törékeny, apró asszony, az Édesanyám és a 4 és 16 év közötti öt gyermeke bűnöző lett volna. Nem azok voltak, csak kitelepítettek...

Ma, az ötvenedik évforduló napján eljöttünk ide négyen, még élő testvérek. Eljöttünk emlékezni, köszönetet mondani, és hálát adni. Emlékezni azokra az évekre, amelyeket kitelepítettként ebben a faluban töltöttünk, köszönetet mondani mindazoknak, akik ezeknek az éveknak a túlélésében segítettek, és hálát adni Istennek.

Amikor itt éltem, gyermek voltam, tehát úgy gondolkoztam, mint egy gyermek, úgy szóltam, mint egy gyermek, és úgy éreztem, mint egy gyermek. És most is úgy szólok, mint egy gyermek, hiszen aki gyermekkorát idézi fel, kicsit újra gyermekké válik.

Azóta felnőtt lettem, és ma már nem ítélek úgy, mint egy gyermek. Ezért tudom, hogy azokat az éveket másképpen élte meg édesanyám, az ártatlanul elítélt, börtönben lévő édesapám, és természetesen másképpen élték meg a testvéreim is. Ma már értem, mit jelenthetett öt gyerekkel apa nélkül maradni, jövedelem nélkül maradni. Ma már tudom, mit jelenthetett a kényelmes városi életkörülményekhez szokott családnak hirtelen földes szobába, vízvezeték és villany nélküli környezetbe kerülni. Ma már tudom, milyen érzés lehetett édesanyának végignézni, amikor az éjszakai létszámellenőrzést végző rendőrök az öt alvó kisgyereket álmukból felrázták. Ma már tudom, milyen érzés lehetett elolvasni azt a hivatalos papírt, amelyben a rendőrség megtiltotta, hogy a beteg gyereket kórházba vigye. De elképzelni sem tudom, mit érezhetett akkor éjszaka, amikor egy ellenőrző részeg rendőr azt mondta: „Minek az a kereszt a falon, úgyse hozza vissza a maga férjét, mert már rég megdöglött a börtönben.” Mondta ezt akkor, amikor már több mint egy éve azt se tudtuk édesapánkról, hogy él vagy meghalt. A kereszt pedig édesapát 1956-ban visszahozta.

Mindez már elmúlt, s ma már csak emlék. És ha a szép emlékek mellett maradtak fájó emlékek is, egyikünkben sem maradt ezekért harag, gyűlölet vagy bosszúvágy. Mindezt kilúgozta belőlünk az elmúlt ötven év, és tiszta szívvel érkezünk ma ide.

Hiszen mindezt túléltek. És ezt nem csak törékeny édesanyánk csodálatos emberi helytállásának és édesapánk imáinak köszönhetjük. És nem csak a távolban maradt barátok időnkénti és a közelben élő rokonok szinte mindennapi se-

gítségének köszönhetjük. Az idősebbek még emlékezhetnek Szalay Katalin nagynénénkre, aki itt volt tanítónő, és aki naponta kijárva Kaposvárról hozta nekünk a két kiló kenyeret. És nem csak Huszár Károly akkori kaposszentbenedeki plébánosnak, aki gyalog hordta hátizsákban a dombokon keresztül az ennivalót, vagy Rudnyánszky Miklós látrányi plébánosnak, aki kötélen vezetve egy kecskét hozott nekünk, hogy legyen tej a gyerekeknek. De említhetem a szintén Kaposvárról kijáró Ádám Árpád káplán urat is. Mindez a sok segítő kevés lett volna, ha a túléléshez nem segítenek az itteni emberek, maga a falu mint közösség. Hiszen az itt élők többsége segített, a maga természete és lehetősége szerint. Nemcsak azzal, hogy időnként ennivalót adtak, vagy disznóvágáskor kóstolót küldtek, vagy esetenként valamilyen nehezebb fizikai munkában segítettek édesanyának. Ha-nem elsősorban azzal, hogy befogadtak. Azzal, hogy a hétköznapijait osztozták meg velünk. Azzal, hogy megmutatták a „városi asszonynak”, hogyan csináljon veteményeskertet, hogyan ültessen oda krumplit, hogyan etesse a baromfit. Azzal, hogy megtanították, hogyan és mit gyűjtsünk erdőben, réten, mit lehet eladni a kaposvári piacon. Azzal, hogy a gyerekekkel együtt játszhattunk, és együtt mehettünk a vasárnapi szentmisére.

Tudom, illene itt neveket említenem, de túl sok is lenne, meg sokat el is felejtettünk. Nem is lehetne teljes a felsorolás, hiszen volt olyan is, hogy csak az ajtó elé letéve találtunk valamit, azt se tudtuk, kitől jön. Egyetlen emberről mégis név szerint megemlékezem, Sóhajda Istvánról, aki akkor a falu tanácselnöke volt. Neki, mint a hatalom emberének, igazán bátorságra volt szüksége, hogy jó legyen hozzánk. És megtette. Több ízben is segített, hogy itt, a Kisszennának nevezett településrészen fedél kerülhessen a fejünk fölé, és végül ő utalta ki nekünk az akkor üresen álló Horváth-házat, amelyben a legtöbb időt töltöttük el, és amely közelében áll most ez a fészület.

A falu maga az akkor – és azóta is – itt élő emberek közössége, és a köszönettel a közösség egészének, tehát magának a falunak tartozunk.

És hálát adni jöttünk Istennek. Hálát adni neki, hogy erőt adott édesanyánknak. Hogy bátorságot adott az itt élőknek, hogy merjenek jók lenni hozzánk. Hálát adni Istennek, aki úgy rendezte dolgainkat, hogy ide kerülhettünk, ebbe a közösségbe. Aki megadta nekünk annak lehetőségét, hogy ötven évet megélve ma eljöhettünk ide, hogy emlékezzünk, köszönetet mondjunk, és hálát adjunk.

A mostani kis megemlékezés után mi elmegyünk, ez a fészület pedig itt marad, és hirdetni fogja Isten dicsőségét és a mi köszönetünket. Ki tudja, meddig áll, és ki tudja, hogy ezek a most elültetett hársfák mekkorára nőnek. De amíg ez a kereszt itt áll, emlékeztessen mindenkit arra, hogy Isten és a jó szándékú emberek segítségével a legnehezebb idők is túlélhetőek. Emlékeztessen arra, hogy a jótett el nem felejthető. Emlékeztessen arra, hogy a hála és a köszönet nemcsak kötelesség, de egyúttal az emberi tisztesség része is.

Azzal a rövid fohással fejezem be megemlékezésemet, amelyre édesanyánk tanított, és amelyet itt, a Horváth-házban is minden este közösen imádkoztunk, hazavárva édesapánkat: „Édes jó Istenem, segítsd meg szüleinket, testvéreinket, élő-meghalt rokonainkat, barátainkat és minden jótevőnket.”

Kérem, fogadják olyan szeretettel ezt a fészületet, mint amilyen szeretettel azt a Szalai család köszöneteként állíttatta.

Szántó László

Somogysárd

2002

Szerkesztette: Bősze Sándor

Megjelent a magyar állam millenniumára
Kiadja a Száz magyar falu könyvesháza Kht.

A Dersfy család birtokában

A következő évszázadban, az 1241–42. évi tatár pusztítás éveit leszámítva, a helység gyarapodott. Erről árulkodik az a tény, hogy az 1332–35. évi pápai tizedösszeírás idején már a fehérvári egyházhoz tartozó plébániás hely, az egykori pusztabirtok villa lett, faluvá fejlődött. A helység ebben az időszakban került a Szerdahelyi család birtokába. A familia a Győr nemzetségből származott, amelynek őse Atha (másként Ottó) nádor, német lovag, akit a zselicszentjakabi bencés apátság (1061) alapítójaként ismerünk. A nemzetségnek ez az ága Szerdahelyről (ma: Kaposszerdahely) kapta előnevét, ők voltak a kegyurai az apátságnak és monostornak. Sárd mint a szentjakabi apátság birtoka szorosan kapcsolódott a Szerdahelyi családhoz, majd egy 1346-ban végrehajtott birtokmegosztás során a család egyik ágához tartozó Dersfy fia (vagy: Dersfy) Miklós tulajdonába került, és másfél évszázadig ez a familia uralta.

A valószínűleg néhány száz lakost számláló Sárd jobbágyainak sorsát az 1490-es évektől azok a birtokviszályok befolyásolták kedvezőtlen módon, amelyek egy 1490-ben kelt végrendekezés nyomán bontakoztak ki. Ekkor történt, hogy Szerdahelyi Dancs Pál fogadott fiára, Bornemissza Jánosra hagyta felerészben a falu birtokjogát. Előzőleg, 1400 körül, a szomszédos vár ura, a Korothnai (vagy: Korokhny) család szerezte meg a sárdi birtok másik felét, akik közül az utolsó jelentős birtokos, Korothnai István több hatalmaskodást, vagyis birtokháborítást vitt végbe Dancs Pál jószágai ellen.

A vitás ügyekben kelt okiratok azért is rendkívül érdekesek számunkra, mert itt találkozhatunk először sárdi lakosok neveivel, mégpedig azokéval, akik részt vettek Korothnai oldalán a hatalmaskodásokban. Néhányan közülük állandó személyes szolgálatában álltak, mint Sárdi Fejes Gergely udvarbíró, Sárdi Fejes Benedek, Sárdi Szabó Barnabás. Az ugyancsak 1511-ben lezajlott másik, hatalmaskodást lezáró peres ügyben további jobbágyok neveit is rögzítették. Az előbbieket mellett a következő sárdiak neve maradt ránk a középkor végéről: Zabó Péter, Kathona Máté, Zemlyén Bálint, Baynok János, Lewcze Benedek, Zabó János, Lewcze Balázs és Illés, Saaros Pál.

A magyar főurak és kisebb birtokosok a török fenyegetés árnyékában is folytatták birtokszerző harcaikat egymás ellen. E küzdelmek Sárd hovatartozását is kérdésessé tették az 1500-as évek első felében. A Dersfy család birtok-

részéért folytatott perekben még Kaposújvár – a mai Kaposvár – ura, Ujlaki Miklós herceg is magának követelte Sárd fele részét, ám végül átengedte a családnak.

Miután azonban időközben ellopták a család jogait igazoló okiratokat a zselicszentjakabi monostorból, majd azok végleg megsemmisültek Buda 1526-ban történt felégetésekor, a falu hovatartozását mindig vitatta valaki a török hódoltság bekövetkezéséig. A Dersfy család leszármazottai és a Lengyel(tóti) család pereskedett a birtokért, az utóbbiba tartozók zálogba is adták Allya Mátyás korotnai várkapitánynak.

II. Szulejmán 1566-ban újabb sikeres hadjáratot indított Magyarország ellen, és Szigetvár eleste után szinte egész Somogy megye török uralom alá került, vele együtt Sárd is. Lakosainak súlyos veszteségeket okoztak már a korábbi hadjáratok is, amint erről az 1534. évi portaösszeírás számadata is tanúskodik: 28 adózó portát találtak a helységben. A következő évtizedekben gyakorlatilag elnéptelenedett a falu. Lakóinak többsége elmenekült távoli, biztonságosabb településekre, közülük csak kevesen éltek azzal a lehetőséggel, hogy a környező erdőbe, nádasokba húzódjanak vissza átmenetileg a csatározások és az adóbiztosok elől, majd aztán a vész múltán visszatértek.

A Kaposvári Egyházmegye névtára

Római Katolikus Püspöki Hivatal

Kaposvár, 2003

6. KAPOSSZERDAHELY – 7476 Petőfi Sándor u. 3.

Alapítva: 1957. Akv.: 1958-tól, előtte Kaposvár I.

Plébános: Török Marcell.

Vil. e.: Lóki István.

Tit.: Szűz Mária Neve.

Búcsú: szept. 12.

Szi.: máj. 11. Rn.: okt. 12.

L.: 964. R. k.: 690.

A szerdai napokon tartott hetivásár és a Kapos folyó közelsége játszott szerepet a település elnevezésében. 1295-ben említik először az oklevelek. 1335-ben Dersfi Miklós a Szentlélek tiszteletére pálos kolostort alapított. Templomáról 1346-ban van adatunk. A XV. században több papjának ismerjük a nevét. A török támadás letarolta a virágzó egyházi életet. 1935-ben felépült a modern templom. 1957-ben megszervezték a lelkeszséget. Az új plébánia 1966-ban épült. 1980. május 13-án elkezdődött a Fatimai Szűzanya havi engesztelő napja. 1984-ig elkészült a templom belső festése, majd a liturgikus terét alakították ki, a padok alatti részt parkettázták, a villanyhálózatot korszerűsítették, a főoltárt és a kegyképet restaurálták, az orgonát javították. 1993–94-

ben a templomtető javítását és a templom padozatának márványozását végezték el, 2000-ben bevezették a gázt.

Dr. Geleta Ferenc

Cigányok a somogyi erdőkben

(Kézirat)

Kaposvár, 2003

A cigányok jelenléte a somogyi erdőkben az 1700-as évek elejétől nyomon követhető:

- a. Több írásos forrás közül egy nagyon jellemző. Egy 1775–1779-es összeírásban a következőket lehet olvasni a Zselicben lévő ibafai cigányokról: „...Az itt írtak mind helységről helysére vándorló oláh cigányok, a falun kívül, az erdőkben kunyhókban laknak, durva fehér posztót viselnek, kanalat, lapátot, teknőt készítenek – döghúst egyáltalán nem fogyasztanak –, soha nem üzletelnek lovakkal, a helyi bíró alatt vannak...”
- b. A már említett, az 1700-as évekig visszavezetett somogyi családfával rendelkező idős erdészek és vadászok (...) nemcsak hallottak a cigányokról, hanem egyre rendszeresebben foglalkoztatták, és velük együtt dolgoztak az erdőkben.

A cigányok megjelenése a somogyi erdőkben nem lehetett véletlen.

Ennek számos létfontosságú oka van:

- a. Őshazájukban – Indiában – őseik erdőkben vagy erdőközéltben élhettek. Ez az utódokban örökletes életmóddá, szükségletté válhatott. Somogyba településük kezdetén – az 1700-as évek elején – a megye erdőszűtsége még 60-65%-os volt. Hasonlóan települhettek be a szomszédos Baranyába, Tolna és Zala megyébe is, ahol az erdőszűtség ugyancsak 65% körül volt. Elsősorban az erdős területeket, erdővel borított tájakat keresték.
- b. Őstermészetüknél fogva igen kis igényűek voltak. Nagyon szerény létfenntartási igényük minimális teljesülése esetén már nagyon békések voltak, és vidámak. Az erdő kincse bőséges: vad, madár, zöld növények, vadgyümölcsök, magvak, fanedvek, méz, gombák. Betegség esetén legjobban a cigányoknak álltak rendelkezésére az ismert erdei gyógynövények – és még számos egyéb erdei termék –, a későbbiekben mégis sokat éheztek, nélkülöztek.
- c. Az örökös, évszázados üldözöttségük miatt féltékké váltak. Az üldözés ellen az erdő adta a legjobb védelmet.
- d. Igényeiknek megfelelő kunyhó vagy putri megépítéséhez az erdő ott helyben megfelelő faanyagot biztosított. Az 1490-es évek közepén 47 községhatárban, 69 erdőrészben a kunyhók és putrik száma 600-650 lehetett, amelyben 3500 cigány élt.

e. Somogy nemcsak erdőben, hanem vizekben is gazdag. Rendszerint olyan erdőterületet választottak letelepedésre, kunyhó, putri építésére, ahol a közelben ott volt a megfelelő vizű patak, folyó vagy legjobb esetben a halastó...

Az erdőtulajdonosoknak a legtöbb esetben fenntartásaik voltak a cigányokkal szemben:

- ismeretlenek voltak,
- hazátlanok voltak,
- ruházatuk a magyaros viselettől egészen eltérő, sok esetben hiányos, a gyerekek meztelenek,
- a falvakban nem engedték letelepedésüket,
- nagyon rossz hírük volt, ezért sok helyen üldözött cigányokká váltak.

Az erdőben való letelepedést, kunyhók, putrik építését kevés erdőben engedélyezték, ezért természetes életformájukká vált az örökös vándorlás.

A „vándorcigány” fogalommá vált.

Egyes helyeken az erdészek kezdetben elnézték, nem észrevételezték az erdőszéleken való „táborozást”, majd az erdőben készített kunyhókat, putrikat, mert kezdték felismerni, hogy a cigányok jól és olcsón használható erdei munkásokká válhatnak.

- Ott vannak az erdőben állandóan, legjobban ismerik az erdőt, a növényzet, a vad tulajdonságait.
- Ismerik a legjobb gombatermő helyeket, jól felismerik a mindenkor ehető vagy mérgező gombákat.
- Ismerik az ehető erdei vadgyümölcsök, zöldségfélék lelőhelyeit és a sokoldalú felhasználási módokat...
- Nagyon gyorsan megismerték a somogyi erdőben termő gyógynövényeket. A gyógynövénygyűjtésben egész cigány családok vettek részt.
- Ismerték a gyógynövényfőzetek hatását, egyes betegségekre való használhatóságát.

Az évtizedek, évszázadok múlásával az erdőben egyre inkább használhatóak voltak, ezért több erdőtulajdonos is megengedte egyes erdők szélén a kunyhó vagy putri építését.

A Zselic erdeinek tulajdonosa: gróf Esterházy elsőként adott engedélyt a cigányok letelepedésére, a Ropoly-völgyi putrifalu építésére. /Dr. Haracsi/

Az erdőben lakó cigányokat rendszeresen foglalkoztató idősebb erdészek közül többen megtanulták a cigány nyelvet /Nyers./ Amikor a cigányok ezt észlelték, a legtöbben féltek. Nem mertek az erdész közelében egymás között társalogni.

Később azonban bizalmukba fogadták az ilyen erdészt. Az erdész legjobb segítőjévé vált elsősorban a „cigány vajda”. A cigány vajdának igen nagy szerepe volt a cigányok erdei munkaszervezésében. Ilyen esetek elsősorban a cigányok által legsűrűbben lakott zselici erdőben fordultak elő. Mindezek jelentős szerepet játszottak abban, hogy a cigányok egyre jobban felhagytak a vándorlással.

A cigányok letelepedését rendkívül nagy mértékben befolyásolta az erdők államosítása, amikor a második világháború után kialakultak és feladataikban megerősödtek az állami erdőgazdaságok. A cigányok legnagyobb részét az erdőgazdaság látta el állandó munkalehetőséggel.

A cigány népesség egészéről – ősi természete, vándorlásai, állandó mozgása, szabadossága, zaklatásai miatt – Somogyban sem lehetett pontos felmérést készíteni. Az azonban minden időben bizonyos volt, hogy számuk növekvő.

Ittlétük kezdetétől hosszú időn keresztül az összes lakónépesség 0,1%-a volt a cigány. Létszámuk növekedése a letelepedésüktől, erőteljesebben pedig az utóbbi két évtizedben következett be, amely napjainkban is folytatódik. Létszámuk ma már az össznépségségnek legalább 10%-a, meghaladja a 30 000 főt.

Vándor természetük, üldöztetésük, majd később gyorsan változó munkahelyeik miatt szóródásuk a megyében mindig nagy volt. Állandósultabb cigánytelepülési helyek voltak: a Barcsi, Nagyatádi és Kaposvári /Zselic területe/ járás.

A ravatalozó